

Fot.: 123rf

POCHODZENIE MA ZNACZENIE

Kraj i miejsce pochodzenia składnika podstawowego

dr Sylwia Ciągło-Androsiuk

zastępca kierownika Wydziału Kontroli WIJHARS w Olsztynie

Współczesny konsument jest świadomym uczestnikiem rynku i coraz większą uwagę przywiązuje do informacji zawartych w oznakowaniu artykułów rolno-spożywczych. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez agencję badawczą INQUIRY oraz ITBC Communication, ponad 70% respondentów uważa kraj i miejsce pochodzenia za bardzo ważny element identyfikacji produktu.

Wielu konsumentów, wybierając produkty żywnościowe, kieruje się patriotyzmem narodowym lub lokalnym, wewnętrznym przekonaniem, że określony wyrób, pochodzący z danego kraju, charakteryzuje się większą renomą, lepszą jakością. Stąd też zasadnym jest umieszczenie w oznakowaniu informacji odnoszących się do pochodzenia środków spożywczych.

Kiedy wskazanie miejsca pochodzenia jest obowiązkowe?

Wprawdzie nie ma obowiązku horyzontalnego nakazującego podawania informacji dotyczącej pochodzenia wszystkich produktów spożywczych, to jednak istnieje szeroka grupa produktów, w stosunku do których, na podstawie przepisów szczegółowych, wskazanie kraju lub miejsca pochodzenia jest obowiązkowe. Do tej grupy zaliczają się między innymi: świeże owoce i warzywa, ziemniaki, miód, jaja, świeże, schłodzone lub zamrożone mięso drobiowe, wieprzowe, wołowe, w tym cielęcina oraz mięso z owiec i kóz, mięso mielone uzyskane z mięsa wieprzowego, wołowego, drobiowego mięsa mielonego uzyskanego z owiec i kóz, ryb i owoców morza, ryb solonych suszonych i wędzonych, mąk i mączek rybnych nadających się do spożycia przez ludzi, oliwy z oliwek czy też wina. Obowiązek umieszczenia w oznakowaniu kraju lub miejsca pochodzenia produktów dotyczy także produktów ekologicznych. Prawo żywnościowe obliguje również producentów do wskazania kraju lub miejsca pochodzenia w oznakowaniu środków spożywczych w każdym przypadku, gdy brak takiej informacji mógłby wprowadzić konsumenta w błąd. Szczególne znaczenie ma to w sytuacji, gdy całość oznakowania mogłaby sugerować, że dany środek spożywczy pochodzi z innego kraju lub miejsca.

Brak stosowanego przepisu szczegółowego w odniesieniu do pozostałych grup środków spożywczych nie powoduje, że nie można takiej informacji w oznakowaniu umieścić. Producenci, chcąc wyróżnić swój produkt spośród wielu podobnych dostępnych na rynku, często stosują fakultatywne określenia odnoszące się do pochodzenia wytwarzanych i wprowadzanych do obrotu środków spożywczych, np. „z serca Warmii i Mazur”, „Produkt polski”, „jedz co polskie” itp.

Należy jednak pamiętać, że w każdym przypadku, gdy w oznakowaniu produktu umieszczono informację odnoszącą się do jego pochodzenia, niezależnie czy jest to informacja obligatoryjna, czy też stanowi fakultatywną deklarację, producent winien wskazać również kraj lub miejsce pochodzenia podstawowego składnika wchodzącego w skład danego środka spożywczego lub przynajmniej poinformować, że jest ono inne niż kraj czy miejsce pochodzenia tego środka spożywczego. Informacja taka powinna znaleźć się w oznakowaniu produktu

w każdym przypadku, gdy kraj lub miejsce pochodzenia danego środka spożywczego jest inny niż kraj lub miejsce pochodzenia jego podstawowego składnika.

Sposoby informowania

Do wskazania kraju albo miejsca pochodzenia podstawowego składnika przedsiębiorca może wybrać jeden z zaproponowanych przez prawodawcę sposobów określających obszar geograficzny. Możliwe jest podanie:

- sformułowań „UE”, „spoza UE” lub „UE oraz spoza UE”,
- regionu lub jakiegokolwiek innego obszaru geograficznego w obrębie kilku państw członkowskich albo w obrębie państw trzecich, jeśli został zdefiniowany jako taki na mocy prawa międzynarodowego lub jest zrozumiały dla właściwie poinformowanego przeciętnego konsumenta,

KRAJ POCHODZENIA

Prezentacja informacji dotyczącej kraju pochodzenia podstawowego składnika środka spożywczego:

- informacja dobrze widoczna, czytelna i w stosownych przypadkach nieusuwalna,
- umieszczona w tym samym polu widzenia co oznaczenie kraju lub miejsca pochodzenia środka spożywczego,
- umieszczona z wykorzystaniem czcionki o rozmiarze nie mniejszym niż 1,2 mm lub 0,9 mm w przypadku opakowań, których powierzchnia przeznaczona do umieszczenia informacji na temat żywności jest mniejsza niż 80 cm²,
- wielkość czcionki wykorzystanej do oznaczenia kraju lub miejsca pochodzenia nie może być mniejsza niż 75% wysokości czcionki wykorzystanej do oznaczenia pochodzenia środka spożywczego,
- jeśli deklaracja pochodzenia produktu jest podawana w kilku miejscach na etykiecie, to deklaracja pochodzenia podstawowego składnika również musi być odpowiednio powtórzona.

Informacje podawane w odniesieniu do składnika podstawowego stanowią uzupełnienie informacji przekazywanych konsumentowi w odniesieniu do kraju lub miejsca pochodzenia środka spożywczego.

Fot. ilustracyjne: 123rf

SŁOWNICZEK

- **Miejsce pochodzenia** oznacza miejsce, z którego według zamieszczonej informacji pochodzi żywność, a które nie stanowi „kraju pochodzenia” (art. 2 ust 2 lit g rozporządzenia 1169/2011).
- **Kraj pochodzenia** to kraj, w którym towar został całkowicie uzyskany, np. zebrany, wyhodowany czy urodzony, upolowany, złowiony. W sytuacji gdy środek spożywczy produkowany jest w więcej niż jednym kraju, określając pochodzenie, należy ustalić kraj, w którym towar został poddany ostatniemu istotnemu i ekonomicznie uzasadnionemu przetworzeniu lub obróbce, w przedsiębiorstwie przystosowanym do tego celu, w wyniku czego wytworzono nowy produkt bądź też stanowiło to istotny etap wytwarzania (art. 31 i art. 32 rozporządzenia delegowanego Komisji (UE) nr 2015/2446).
Towar, który został całkowicie uzyskany w danym kraju lub na danym terytorium uznawany jest za pochodzący z tego kraju lub terytorium.
Towar, w produkcję którego zaangażowany jest więcej niż 1 kraj lub więcej niż 1 terytorium uznaje się za pochodzący z kraju lub terytorium, w którym towar ten został poddany ostatniemu istotnemu, ekonomicznie uzasadnionemu przetworzeniu lub obróbce, w przedsiębiorstwie przystosowanym do tego celu, co spowodowało wytworzenie nowego produktu lub stanowiło istotny etap wytwarzania.
- **Podstawowy składnik** oznacza składnik lub składniki danego środka spożywczego, które stanowią więcej niż 50% tego środka spożywczego, lub które są na ogół kojarzone przez konsumenta z nazwą tego środka spożywczego i w odniesieniu do których jest wymagane w większości przypadków oznaczenie ilościowe; (art. 2 ust. 2 lit g rozporządzenia 1169/2011).
- **Nazwa zwyczajowa** oznacza nazwę, która jest akceptowana jako nazwa środka spożywczego przez konsumentów w państwie członkowskim, w którym żywność ta jest sprzedawana, bez potrzeby jej dalszego wyjaśnienia (art. 2 ust. 1 2 lit o rozporządzenia 1169/2011).

- obszaru rybołówstwa FAO, obszaru morskiego lub obszaru słodkowodnego, jeśli został zdefiniowany jako taki na mocy prawa międzynarodowego lub jest zrozumiały dla właściwie poinformowanego przeciętnego konsumenta,
- nazwy państwa członkowskiego lub państwa trzeciego,
- regionu lub jakiegokolwiek innego obszaru geograficznego w obrębie państwa członkowskiego czy w obrębie państwa trzeciego, który jest zrozumiały dla właściwie poinformowanego przeciętnego konsumenta,
- kraju lub miejsca pochodzenia zgodnie ze szczegółowymi przepisami unijnymi mającymi zastosowanie do danego podstawowego składnika lub składników.

Prawodawca nie przewidział żadnych możliwości odstąpienia od wskazania w oznakowaniu produktu kraju lub miejsca pochodzenia jego podstawowego składnika, jeżeli ten kraj lub miejsce nie są takie same, jak w przypadku środka spożywczego. Producent nie może założyć, że konsument zna pochodzenie składnika podstawowego, nawet w przypadku gdy składnik ten może zostać pozyskany wyłącznie poza UE. Wskazanie kraju lub miejsca pochodzenia podstawowego składnika powinno znaleźć się w oznakowaniu środka spożywczego w każdym przypadku, gdy zgodnie z przepisami prawa żywnościowego jest to konieczne.

Kryteria określania składnika podstawowego

Aby określić, który składnik środka spożywczego jest jego składnikiem podstawowym, należy rozważyć dwa kryteria, tj. kryterium ilościowe i jakościowe – wynikające z prawnej definicji składnika podstawowego. Składnikiem podstawowym jest każdy, który stanowi ponad 50% środka spożywczego. Składnikiem podstawowym środka spożywczego jest również każdy składnik, który na ogół kojarzy się konsumentowi z danym produktem i w odniesieniu do których jest wymagane w większości przypadków oznaczenie ilościowe. Tak więc oceniając, który ze składników produktu spełnia kryteria przewidziane dla składnika podstawowego, należy nie tylko ocenić jego skład ilościowy, ale również wziąć pod uwagę jego specyficzne cechy, charakter i właściwości. Nie zawsze ten składnik, którego w produkcji jest najwięcej, będzie tym podstawowym. W każdym przypadku należy zwrócić uwagę na to, jak dany produkt postrzegany jest przez konsumenta oraz jakich informacji będzie on oczekiwał.

Wśród produktów oferowanych konsumentowi znajdują się takie, które będą posiadały jeden składnik podstawowy, np. makaron kukurydziany lub ryżowy, oraz takie, gdzie wyróżnimy kilka składników podstawowych, np. jogurt zawierający

WEBINARIUM

ONLINE

WIELKI POWRÓT!

13-14 października 2020, godz. 10:00

Link do bezpłatnej rejestracji na stronie kierunekspozywczy.pl

W programie m.in.:

- Aktualne wyzwania dla branży piwowarskiej
- Trendy i innowacje w przemyśle browarniczym
- Wpływ pandemii na branżę
- Szanse i perspektywy na rynku piwa
- Nowoczesne rozwiązania dla browarnictwa

budujemy możliwości
porozumienia

**budujemy możliwości
porozumienia**

Od ponad 25 lat działamy na rynku wydawniczym i konferencyjnym. Naszym celem jest budowanie przyszłości polskiego przemysłu.

- ♦ Bądź na bieżąco z tym, co dzieje się w branżach: energetycznej, chemicznej, farmaceutycznej, kosmetycznej, spożywczej, surowców skalnych, wodno-kanalizacyjnej oraz w technice pompowej
- ♦ Miej dostęp do aktualnej wiedzy, poznaj wypowiedzi ekspertów i praktyków
- ♦ Zaprezentuj swoją ofertę osobom decyzyjnym
- ♦ Poszerzaj sieć zawodowych kontaktów

KONFERENCJE

Organizujemy ponad 20 konferencji rocznie w których udział bierze 5,5 tys. osób

MAGAZYNY BRANŻOWE

Wydajemy 7 czasopism branżowych, które rocznie docierają do ok. 80 tys. czytelników

PORTALE

Na 8 portalach internetowych publikujemy najważniejsze branżowe informacje. Rocznie docieramy do ok. 750 tys. odbiorców.

 32 415 97 74

 biuro@e-bmp.pl

 www.kierunekBMP.pl

wsady owocowe, ciastka czekoladowe. Na półkach sklepowych znajdziemy również szereg produktów, w stosunku do których nie da się wyróżnić składnika podstawowego, np. soki wieloowocowe, mieszanki sałat, mieszanki ziół itp. pod warunkiem, że żaden z nich nie ma przewagi ilościowej, nie jest szczególnie eksponowany w produkcji, nie determinuje jego walorów smakowo-zapachowych i z powodzeniem może zostać zastąpiony innym składnikiem.

Wskazanie kraju lub miejsca pochodzenia składnika podstawowego winno się również znaleźć w oznakowaniu środków spożywczych jednoskładnikowych za każdym razem, gdy ich ostatnie znaczące przetworzenie odbyło się w innym miejscu niż miejsce pochodzenia nieprzetworzonego składnika produktu, lub gdy składnik ten pochodzi z różnych miejsc. Należy jednak wziąć pod uwagę fakt, że pakowanie produktu, ich mycie, sortowanie, segregowanie, usuwanie części uszkodzonych produktu itp. czynności nie determinują pochodzenia produktu.

Analizując konieczność umieszczenia w oznakowaniu informacji odnoszącej się do pochodzenia podstawowego składnika, należy rozważyć, czy wśród informacji znajdujących się na etykiecie lub dokumentach towarzyszących producent wskazał miejsce lub obszar, z którego pochodzi produkt. Informacja ta może być umieszczona w oznakowaniu produktu w dowolnej formie, np. jako oświadczenie, ilustracja, symbol, wyrażenie, jeśli odnosi się do miejsc czy obszarów geograficznych. Tak więc nie tylko jednoznaczne określenie kraju czy miejsca pochodzenia w postaci „kraj pochodzenia Polska”, „wyprodukowane we Francji”, „wytworzone w Prowansji”, różnego rodzaju fakultatywne deklaracje odnoszące się do konkretnych obszarów geograficznych, np. „z serca Warmii i Mazur”, ale również elementy graficzne, jak: flagi, mapy, symbole narodowe, elementy architektury, wizerunek osoby w stroju charakterystycznym dla danego regionu lub ilustracje odnoszące się do krajobrazu będą wskazywały na pochodzenie produktu. Zasadniczo nie należy uważać za wskazanie pochodzenia produktu wszelkich danych mających za zadanie identyfikację podmiotu działającego na rynku spożywczym typu nazwa firmy, jej adres. Jeśli jednak informacje te zostaną wyraźnie podkreślone, gdy konkretne miejsce zostanie wyróżnione w oznakowaniu, np. nazwa kraju w danych adresowych podmiotu odpowiedzialnego zostanie w szczególności wyeksponowana poprzez wielkość czcionki, jej kolor lub format, to mogą być wówczas uznane za pochodzenie całego produktu.

Interpretacja nazwy

W nazewnictwie produktów spożywczych od lat funkcjonuje wiele nazw zwyczajowych odnoszących się do określonego miejsca, regionu, obszaru geograficznego, np. „barszcz ukraiński”, „bułka

poznańska”, „kiełbasa śląska”, „polędwica sopocka”, „rolada ustrzycka”, „placek po węgiersku” itp., których powszechna interpretacja nie wskazuje jednak na kraj pochodzenia środków spożywczych. W odniesieniu do produktów opatrzonych tego typu nazwami nikt nie oczekuje, że ich produkcja odbywa się w ściśle określonym obszarze geograficznym, ale że związana jest z konkretną recepturą i określonym sposobem produkcji. Ogólnie rzecz ujmując, podobne skojarzenia wśród konsumentów budzą informacje typu „w stylu włoskim”, „smaki Azji”, „produkt a'la...”. Określenia „w stylu”, „typu”, „a'la”, „inspirowany...”, które również co do zasady nie powinny być uznawane za odnoszące się bezpośrednio do pochodzenia danego produktu, ale do użytych składników, zastosowanych podczas produkcji pro-

W nazewnictwie produktów spożywczych od lat funkcjonuje wiele nazw zwyczajowych odnoszących się do określonego miejsca, regionu, obszaru geograficznego, np. „barszcz ukraiński”, „bułka poznańska”, „kiełbasa śląska”, „polędwica sopocka”, „rolada ustrzycka”, „placek po węgiersku” itp., których powszechna interpretacja nie wskazuje jednak na kraj pochodzenia środków spożywczych

cesów technologicznych i uzyskanych w ten sposób określonych walorów smakowo-zapachowych. Tak więc tego typu nazwy i sformułowania umieszczone w oznakowaniu nie wymuszają konieczności wskazania kraju lub miejsca pochodzenia podstawowego składnika, pod warunkiem, że nie stwarzają wśród konsumentów wrażenia dotyczącego konkretnego geograficznego pochodzenia danego środka spożywczego. W każdym przypadku należy ocenić całościowo oznakowanie produktu, w tym wszelkie elementy graficzne umieszczone na jego etykiecie. O ile sama nazwa bądź użyte określenie nie odnosi się do konkretnego miejsca geograficznego, to w powiązaniu z pozostałymi elementami oznakowania może już je sugerować.

Przepisy dotyczące wskazywania pochodzenia składnika podstawowego należy rozpatrywać w powiązaniu z przepisami szczegółowymi dotyczącymi określonych grup produktów. W przypadku gdy składnik podstawowy stanowi środek spożywczy, w stosunku do którego w przepisach szczegółowych wskazano sposób oznaczenia kraju lub miejsca pochodzenia, forma ta może zostać zastosowana w odniesieniu do składnika podstawowego środka spożywczego. W normach ogólnych i szczegółowych dla świeżych owoców i warzyw, zawartych w Rozporządzeniu Wykonawczym Komisji (UE) nr 543/2011,

ustanawiającym szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady (WE) nr 1234/2007 w odniesieniu do sektora owoców i warzyw oraz sektora przetworzonych owoców i warzyw, zawarto konieczność wskazania kraju ich pochodzenia. W Rozporządzeniu Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1379/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. w sprawie wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury, zmieniające rozporządzenia Rady (WE) nr 1184/2006 i (WE) nr 1224/2009 oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 104/2000 w odniesieniu do ryb obligują do umieszczenia w oznakowaniu informacji odnoszącej się do obszaru, na którym produkt został złowiony lub wyhodowany, tj. np. nazwę podobszaru lub rejonu wymienionego w obszarach rybołówstwa FAO, odniesienie do jednolitej części wód pochodzenia w państwie członkowskim lub w państwie trzecim będącym krajem pochodzenia produktu.

Składnikiem podstawowym jest każdy składnik, który stanowi ponad 50% środka spożywczego, lub który na ogół kojarzony jest przez konsumenta z nazwą środka spożywczego

W odniesieniu do produktów ekologicznych w Rozporządzeniu Rady (WE) nr 834/2007 z dnia 28 czerwca 2007 r. w sprawie produkcji ekologicznej i znakowania produktów ekologicznych i uchylające rozporządzenie (EWG) nr 2092/91 poza zasadami dotyczącymi produkcji ekologicznej zawarto również wytyczne dotyczące ich oznakowania, stosowania logo produkcji ekologicznej. Zgodnie z art. 24 pkt 1 lit c wspomnianego rozporządzenia umieszczenie w oznakowaniu produktów ekologicznych wspólnotowego logo produkcji ekologicznej obowiązuje do oznaczenia miejsca, w którym wyprodukowano nieprzetworzone produkty rolnicze (surowce rolnicze) będące składnikami danego produktu. Tak więc zawsze, gdy w oznakowaniu produktów ekologicznych znajduje się unijne logo produkcji ekologicznej, należy uznać, że zostały zapewnione konsumentowi informacje odnoszące się do pochodzenia składnika podstawowego.

Produkt polski

Z kolei w przypadku produktów oznakowanych informacją „Produkt polski”, biorąc pod uwagę wymagania zawarte w przepisach prawa, zasadnym wydaje się stwierdzenie, że w większości przypadków ich składniki podstawowe są składnikami pochodzenia krajowego. Tak więc w oznakowaniu produktów opatrzonych informacją „Produkt polski”, w przypadku których zarówno sam produkt, jak i jego składniki podstawowe są pochodzenia krajowego, nie ma konieczności umieszczenia informacji odnoszącej się do kraju lub miejsca pochodzenia składnika podstawowego.

Obowiązujące obecnie przepisy prawa żywnościowego dotyczące wskazywania kraju lub miejsca pochodzenia podstawowego składnika na razie nie mają zastosowania do oznaczeń geograficznych chronionych na mocy prawa unijnego, w tym do produktów posiadających chronione nazwy pochodzenia (ChNP), chronione oznaczenia geograficzne (ChOG) lub będących gwarantowanymi tradycyjnymi specjalnościami (GTS), napojów spirytusowych zawierających oznaczenia geograficzne, win gronowych oraz aromatyzowanych produktów sektora win (win aromatyzowanych) zawierających oznaczenia geograficzne oraz zarejestrowanych znaków towarowych, gdy stanowią one oznaczenie pochodzenia. W odniesieniu do tego typu produktów koniecznym jest przyjęcie odrębnych przepisów wykonawczych. Podkreślić należy jednak, że tymczasowe wyłączenie nie dotyczy znaków towarowych niezarejestrowanych. W związku z tym w stosunku do produktów opatrzonych niezarejestrowanymi znakami towarowymi zawierającymi informacje geograficzne, wymagane jest wskazanie kraju lub miejsca pochodzenia w każdym przypadku, gdy brak takiej informacji mógłby wprowadzić konsumenta w błąd co do kraju czy miejsca pochodzenia oraz w stosownych przypadkach określenie pochodzenia ich składników podstawowych.

W każdym przypadku, umieszczając informację dotyczącą kraju lub miejsca pochodzenia produktu czy jego podstawowego składnika, należy przestrzegać podstawowej zasady wynikającej z art. 7 rozporządzenia 1169/2011, w myśl której dane te nie mogą wprowadzać w błąd. W tym kontekście zawsze powinny być brane pod uwagę szczególne właściwości produktu, jego skład, zastosowane podczas produkcji procesy technologiczne, ale także zrozumienie informacji przez konsumenta oraz jego oczekiwania w tej kwestii. Postrzeganie produktu przez konsumentów kształtuje wszystkie elementy oznakowania, tj. wszystkie obowiązkowe informacje, wszelkie fakultatywne oświadczenia, zastosowana szata graficzna oraz ogólna prezentacja produktu, dlatego ważne jest, aby były one spójne, jednoznaczne i nie dezorientowały konsumentów.

- [1] Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 z dnia 25 października 2011 r. w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, zmiany rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1924/2006 i (WE) nr 1925/2006 oraz uchylenia dyrektywy Komisji 87/250/EWG, dyrektywy Rady 90/496/EWG, dyrektywy Komisji 1999/10/WE, dyrektywy 2000/13/WE Parlamentu Europejskiego i Rady, dyrektywy Komisji 2002/67/WE i 2008/5/WE oraz rozporządzenia Komisji (WE) nr 608/2004.
- [2] Rozporządzenie wykonawcze Komisji (UE) nr 2018/775 z dnia 28 maja 2018 r. ustanawiające zasady stosowania art. 26 ust. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1169/2011 w sprawie przekazywania konsumentom informacji na temat żywności, w odniesieniu do reguł dotyczących wskazywania kraju lub miejsca pochodzenia podstawowego składnika środka spożywczego.

Źródło: czasopismo „Kierunek Spożywczy” nr 2-3/2020 str. 42-48